

Čudesna povijest najstarijeg naselja u Europi – Potraga za srebrnjacima

Objavio **Đuro Karalić** - 2. prosinca 2024.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Područje današnjih Vinkovaca možemo promatrati kao veliku škrinju s blagom. U nekim je dijelovima pretumbana, jer je tu već netko nešto rovario. No, u nekom drugom kutu arheološke su dragocjenosti uredno složene, sloj po sloj, spremne da ih netko pronade pa da ispričaju priču o kompleksnom kontinuitetu razvoja grada kroz gotovo 8000. godina. U današnje vrijeme, jedini koji su zakonski ovlašteni pretraživati tu škrinju i blaga izvlačiti na svjetlo dana su arheolozi.

No, kako suvremeni grad u svom velikom dijelu leži na arheološkim ostacima starijih naselja, često se dogodi da na vidjelo izađu nalazi koji su pronađeni sasvim slučajno, prilikom raznih zemljanih radova. Upravo to se dogodilo i 12. ožujka 2009. godine kada je tijekom izvođenja komunalnih radova u Ulici kralja Zvonimira 14 pronađena ostava rimskog srebrnog novca.

Blago iz kanala

Bio je to prvi takav nalaz u Vinkovcima, značajan za tumačenje i razumijevanje dijela rimske povijesti i, nažalost – dijelom upropašten.

Naime, Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara u Vinkovcima se primjenjuje od sedamdesetih godina prošloga stoljeća i vrlo je jasan – kako 80% površine grada čini zaštićena arheološka zona, svaki investitor obavezan je provesti arheološko istraživanje ili nadzor prije obavljanja bilo kakvih građevinskih radova.

No, investitori radova na magistralnom vodovodu u Zvonimirovoj oglušili su se o zakon i započeli

ukopana, jesu li u njoj ili u jami bili još neki predmeti ili nakit, nepoznato je. U iskopanom kanalu je utvrđen tek okvirni položaj ostave na temelju novca koji je još ležao u iskopu.

Kustosi Gradskog muzeja Vinkovci prikupili su ostatak kovanica koje su ležale okolo, kao i one koje je predradnik čuvao u automobilu – ukopno oko 250 primjeraka. Zaključili su da to vjerojatno nije sav novac iz ostave. Zemlja iz iskopa tijekom radova je odvožena i deponirana na zemljištu muzejskog suradnika Ive Kelića u Marincima, pa je postojala mogućnost da se tamo pronađe i ostatak novca, za kojeg se pretpostavljalo da nedostaje.

Nakon što je utvrđeno gdje se točno nalazi zemlja iz kamiona, uz pomoć detektora metala pronađeno je još 1000 primjeraka novca i različitog materijala iz rimskoga vremena.

Ostava iz Zvonimirove nije u cijelosti sačuvana, no pretpostavlja se da je spašena većina njezina sadržaja. Nalaz od 1183 primjerka srebrna novca danas se čuva u Gradskom muzeju Vinkovci, a riječ je o prilično nepravilnom i tankom rimskom carskom novcu, iskovanom od lošega srebra ili posrebrene bronce, nazvanom antoninijani.

Karakalini „srebrnjaci“

Antoninijan ili radiat bio je novčić koji se koristio za vrijeme Rimskog Carstva, a ime je dobio po caru Marku Aureliju Antoninijanu, zvanom Karakala, koji ga je uveo 215. godine. Bio je sličan denaru, osim što je bio malo veći i prikazivao je cara s zrakastom krunom na glavi, što je značilo da je dvostruki apoen. Smatra se da je imao vrijednost od 2 denara. U početku je bio srebrni, no vremenom je udio srebra opadao, pa je polako degradiran u broncu s minimalnim sadržajem srebra. Čak i pri uvođenju, sadržaj srebra u antoninijanu iznosio je ekvivalent vrijednosti tek 1 i pol denara.

Rimsko je Carstvo početkom III. stoljeća bilo stabilno i uređeno carstvo, kojim je vlada dinastija Severa. No, kada su posljednjeg cara te loze Aleksandra Severa 235. godine ubili njegovi vojnici, Carstvo počinje tonuti u krizu.

Nakon ubojstva Aleksandra Severa počele su međusobne borbe za vlast između generala rimske vojske. Kroz drugu polovicu III. stoljeća na prijestolju se izmijenilo više od dvadeset careva, većinom iz redova vojske. O turbulentnosti toga doba govori činjenica da je tek jedan od careva u III. stoljeću umro prirodnom smrću – svi ostali su ili poginuli ili bili ubijeni. Stalne borbe za prevlast i brza izmjena careva doveli su Carstvo do krajnje nestabilnosti.

Bilo je potrebno sve više i više novca kojim se plaćalo vojnike i poslušnike, pa su carevi postupno smanjivali udio srebra u novcu i on je postupno gubio svoju stvarnu vrijednost. Posljedica je bila inflacija, a oni koji su si to mogli priuštiti, odvajali su i na sigurno spremali novac bolje kvalitete, s većim udjelom srebra.

U tim su okolnostima nastale rimske ostave novca tijekom III. stoljeća. Na području Hrvatske zabilježen ih je cijeli niz, a neke su sadržavale i po nekoliko desetaka tisuća novčića. U ostavama su prevladavali

Emilijanu, Valerijanu I., Marinijani, Galijenu, Salonini, Valerijanu II. i Saloninu.

Čak 480 srebrnjaka iz vinkovačke ostave nosi lik cara Valerijana I, koji je bio je rimski car od 253. do proljeća 260. godine. Godine 257. Valerijan I. je dao iskovati rijedak srebrni antoninijan s prikazom rimske božice Pobjede koja se nadvija nad partskog zarobljenika koji sjedi i žaluje. Nekoliko srebrnjaka te emisije kojom se komemorirala pobjeda nad Partom pronađeno je među sadržajem ostave iz Zvonimirove.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Pomalo ironično, Valerijan će tri godine kasnije ući u povijest kao prvi rimski car koji je i sam bio odveden u zarobljeništvo. Zarobio ga je perzijski car Šapur I. nakon bitke kod Edese, što je izazvalo šok i nestabilnost u cijelom Rimskom Carstvu.

Pobjednički srebrnjaci nesretnog Valerijana I pronađeni u Vinkovcima iskovani su 259. godine u Mediolanumu, odnosno današnjem Milanu. Što se ostalih novčića tiče, najbrojniji su oni iskovani u Rimu, u glavnoj kovnici Carstva do III. stoljeća. No, zbog potrebe za velikom količinom novca u to se vrijeme osnivaju kovnice diljem Rimskog Carstva, koje su na poledini kovanica utiskivale svoje oznake. Tako među vinkovačkim antoninijanima ima primjeraka iskovanih u Antiohiji, Lugdunumu (današnjem Lyonu) i Viminaciumu (pokraj današnjeg Kostolca u Srbiji). Šest primjeraka novca veže se uz neku od azijskih kovnica, a za drugih 6 primjeraka ne može se odrediti kovnica. Zanimljivo je kako u ostavi nije pronađen niti jedan primjerak novca iz kovnica geografski blizu Vinkovcima – Sirmiumu (današnjoj Srijemskoj Mitrovici) i Sisciji (Sisak).

...u radničkim rukama

Stručnjaci su sigurni da je novac iz ostave stigao na područje Vinkovaca u drugoj polovici III. stoljeća, te da je ostava nastala nakon 260. godine. Obzirom da ostava nije pronađena netaknuta, niti je nalaz u potpunosti sačuvan, postoji mogućnost da su u ostavi bili pohranjeni i primjerci novca nastalih u vrijeme

Izvor: HRVOJE VULIĆ, KARMEN FARAC TURKOVIĆ – Ostava antoniniana iz Vinkovaca

Gordana Ilić Ostojić

